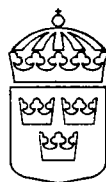

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU7

Samarbete med Östeuropa och vissa internationella miljöinsatser

1989/90
UU7

Motionerna

1988/89:U203 av Birger Rosqvist och Sven-Gösta Signell (båda s) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen i lämpliga internationella fora aktualiserar frågan om inrättande av miljö- och katastroffond.

1988/89:U402 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att miljöarbetet måste bli en viktig del av vårt internationella samarbete och tillföras därtill nödvändiga resurser.

1988/89:U517 av Ingemar Eliasson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utbyte av kunskaper och erfarenheter vad gäller bl.a. tekniska, ekonomiska och sociala frågor mellan Sverige och länder i Östeuropa,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningarna för ekonomiskt samarbete och eventuella krediter till länder i Östeuropa,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ökade resurser för att stödja kontaktverksamhet av olika slag mellan Sverige och Östeuropa.

1988/89:U520 av Lars Ernestam (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan i motionen anförts om ökat engagemang från Sveriges sida i den internationella miljöpolitiken,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka den icke konventionsbundna miljörätten.

1988/89:U532 av Margaretha af Ugglas m.fl. (m) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samarbete på miljöområdet,

7. att riksdagen hos regeringen begär att en expertdelegation tillsätts med uppgift att lägga fram konkreta förslag om miljöhjälp till Baltikum.

1988/89:U533 av Åsa Domeij och Roy Ottosson (båda mp) vari yrkas

1989/90:UU7

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det internationella samarbetet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Sveriges åtagande när det gäller internationella konventioner.

1988/89:U554 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Wisla-projektet bör stödjas i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till regler som möjliggör att liknande projekt i andra länder kan stödjas utan att dessa ånyo måste prövas av riksdagen.

1988/89:U556 av Per Gahrton och Anna Horn af Rantzien (båda mp) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen undersöker möjligheterna för ett närmare samarbete kring miljöfrågor direkt med Estland.

1988/89:U557 av Marianne Samuelsson (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljösituationen i Polen,

3. att riksdagen beslutar att effektuera Polens hela skuld till Sverige i enlighet med motionen,

7. att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till stöd till företag, institutioner och föreningar som planerar samarbete med Polen för utvecklande av förnyelsebara energikällor och energisparåtgärder,

8. att riksdagen begär att regeringen undersöker möjligheterna för bättre villkor för svensk miljöteknikexport till Polen,

9. att riksdagen begär att regeringen utreder möjligheten till en internationell hjälpinsats till Katowice-regionen samt till omedelbart stöd till svenska miljöinvesteringar i denna region,

10. att riksdagen begär att regeringen utarbetar ett förslag till hur miljösamarbete mellan Sverige och Östeuropa skall utvecklas på lång sikt och vilka möjligheter Sverige har att samordna dessa planer med andra västeuropeiska länder.

1988/89:U561 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av ett utökat samarbete med Östeuropa,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av ett utökat samarbete med Östeuropa,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljösamarbetet i Europa.

1988/89:U570 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör ge direkt ekonomiskt och tekniskt miljöbistånd till Polen.

1988/89:U610 av Charlotte Branting (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sydöstra Sveriges miljövårdssamarbete med öststater.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:A488.

1989/90:UU7

1988/89:Jo710 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningarna för ett svenskt miljösamarbete med länderna i Östeuropa,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkreta insatser i frågor om miljösamarbete med Östeuropa, särskilt insatser på områdena tekniskt bistånd, utbildning, forskningssamarbete och stöd till vänortssamarbete i miljöfrågor och stöd till svenska miljöorganisationers internationella verksamhet,

3. att riksdagen hos regeringen begär att möjligheterna prövas att inom ramen för den s.k. Paris-klubben medverka till internationellt förankrade miljösatningar av det slag som skisserats i motionen.

1989/90:U1 av Pär Granstedt m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om ett svenskt-polskt samarbetsprogram på miljöområdet,

2. att riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att med polska staten träffa avtal om svenska åtaganden på en miljard kronor under en treårsperiod inom ramen för ett sådant samarbetsprogram,

3. att riksdagen beslutar uttala att möjligheter bör öppnas för företag att försäkra kreditrisker i affärer med Polen hos exportkreditnämnden på de villkor som en s.k. u-garanti innebär,

4. att riksdagen beslutar att Polen bör räknas in bland de länder som kan få s.k. blandade krediter,

5. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen tar upp överläggningar med det svenska näringslivet om möjliga insatser i Polen utöver de kortsiktigt kommersiella,

6. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som anförts om behovet av utbildning i företagskompetens i Polen,

7. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen skyndsamt upptar förhandlingar med den polska regeringen om ett svenskt livsmedelsbistånd till Polen.

Utskottet

Den politiska utvecklingen i Östeuropa

De djupgående förändringar som pågår i stora delar av Östeuropa har under hösten 1989 accelererat med en snabbhet och i en omfattning som få bedömare trott vara möjliga för bara ett halvår sedan. I tecknet av den demokratiseringsprocess som börjat i Sovjetunionen — och under intryck av ett ökande samförstånd mellan de båda supermakterna — har det politiska systemet i framför allt Polen och Ungern på

kort tid undergått väsentliga förändringar. Dessa tyder på att demokratiska val, flerpartisystem, icke-kommunistiska regeringar och marknadsorienterade lösningar på ekonomiska problem kommer att bli normala inslag i samhället. I DDR har situationen på kort tid dramatiskt förändrats genom öppnandet av landets gränser och den nya regeringens försök att anpassa systemet i riktning mot befolkningens krav. Frågan om de båda tyska staternas framtida förhållande till varandra har plötsligt fått en oväntad aktualitet.

Befolkningens krav på demokrati och medborgerliga fri- och rättigheter förs nu också fram med stor kraft även i Tjeckoslovakien. Den breda rörelse för politiska reformer som nu har återuppstått hämtar sin styrka bl.a. i de förändringar som pågår i grannländerna. På kort tid har hela den gamla ledningen tvingats avgå, och den nya har inlett en dialog med oppositionen. Också i Bulgarien har ledningen börjat förnyas, och röster höjs för en utveckling i pluralistisk riktning.

En gemensam nämnare för de olika reformrörelserna i Östeuropa är den självklara strävan till rätten för varje land att söka sådana lösningar på sina problem som bättre passar den nationella erfarenheten och traditionen, och som har stöd hos en majoritet av den egna befolkningen. En demokratisering innebär därmed en frigörelse från ett påtvingat samhällsskick. Det innebär också att den konstlade isolering bryts som under decennier hållit Östeuropa skilt från resten av Europa.

Europas politiska utseende är på väg att förändras. Tillsammans betyder förändringarna en möjlighet av historiska dimensioner att finna en ny freds- och samarbetsordning i Europa, ett alternativ till den uppdelning av kontinentens länder som blev resultatet av uppgörelserna efter det andra världskriget och som därefter befästs av det kalla kriget. I förlängningen av dagens händelser öppnar sig möjligheten av nya demokratiska samhällen och öppna marknadsorienterade ekonomier. Därmed kan också nya samarbetsformer för hela Europa bli möjliga. Ungerns ansökan och Polens deklarerade avsikt att ansöka om medlemskap i Europarådet är det hittills mest åskådliga exemplet härpå. De östeuropeiska länderna söker också ett närmare samarbete med såväl EFTA som EG.

Uttalanden från officiellt sovjetiskt håll tyder på en beredskap att acceptera stora förändringar i Öst- och Centraleuropa. Förändring och stabilitet står därför inte i motsatsställning utan förutsätter tvärtom varandra.

Utskottet vill understryka det utomordentligt tillfredsställande och löftesrika i den påbörjade utvecklingen. Den kan innebära en möjlighet utan motstycke för alla medborgare i Europa att komma i åtnjutande av de grundläggande fri- och rättigheter som i Västeuropa betraktats som en självklarhet. Möjligheten öppnas därmed också att på sikt bygga upp ett välstånd som svarar mot den verkliga potential som finns i Östeuropa.

Risken för bakslag i reformsträvandena kan emellertid inte uteslutas vare sig i Sovjetunionen eller de östeuropeiska länderna. Demokratiseringen och återvunnet nationellt självbestämmande innebär att spänningar och länge undertryckta motsättningar åter kan komma att göra

sig gällande såväl inom som mellan länderna. De mycket stora påfrestningar som den ekonomiska krisen utsätter hela samhället för skapar ytterligare svårigheter för den nya politiken. Utan en hållbar ekonomisk grund blir demokratiseringsförsöken på sikt bräckliga. Flertalet ekonomiska bedömare tycks befara att den svåra ekonomiska kris som redan är ett faktum kommer att ytterligare fördjupas. Härtill kommer att de påfrestningar som normalt skulle beledsaga varje reformförsök fördjupas ytterligare av att en rad sociala och ekologiska problem tillåtits växa under lång tid och nu samtidigt kräver en skyndsam lösning.

De omfattande reformer i syfte att skapa nya förutsättningar för ekonomin som det nu är fråga om i Östeuropa kan endast genomföras av varje land självt med egna krafter. De bidrag som kan lämnas av utanförstående länder är med nödvändighet marginella. Samtidigt är det ett starkt intresse för Sverige såväl som för alla andra länder i Västeuropa att medverka till att den inledda utvecklingen blir framgångsrik. Förverkligandet av ett framtida demokratiskt Europa med väl fungerande ekonomier och utan påtvingad uppdelning och främmande hinder har enligt utskottets uppfattning nu börjat avteckna sig som en möjlighet och därmed som en gemensam utmaning för alla europeiska stater. Det är för Sveriges liksom för andra länders del också ett intresse att dessa djupgående förändringar kan äga rum under bibehållande av en grundläggande säkerhetspolitisk stabilitet.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att såväl starka demokratiska som ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen talar för ett utvidgat svenskt samarbete med Östeuropa till stöd för de nu inledda reformprocesserna.

Den ekonomiska krisen

En viktig orsak till den dramatiska utvecklingen är den långvariga ekonomiska krisen i Östeuropa. Ehuru länderna med varierande framgång försökt få den efter sovjetisk modell införda planekonomin att fungera, har det östeuropeiska näringslivet i förhållande till Västeuropas kommit att karaktäriseras av slöseri med reala resurser, låg innovationsgrad, långsiktigt avtagande tillväxt, en alltmer föråldrad industristruktur, ett eftersatt jordbruk och en outvecklad tjänstesektor. Tillgången på konsumtionsvaror har varierat, men endast i få fall har annan efterfrågan än den elementära kunnat tillgodoses. Mellan Väst- och Östeuropa har skillnaden i allmän utvecklingsnivå, liksom standardklyftan för den enskilde, därför kommit att bli dramatisk under det senaste årtiondet.

Samtidigt som den ekonomiska krisen gör konsolideringen av en demokratisk utveckling svårare för de nya regeringarna, är just det gamla systemets oförmåga till ekonomisk förnyelse den faktor som ytterst har drivit fram de pågående strävandena till samhällsförnyelse. Det är därför närmast ofrånkomligt att en långsiktig omläggning av politiken i Östeuropa ytterligare kompliceras av tvånget att övervinna en akut ekonomisk kris.

En central plats i de långsiktiga reformerna intar öppnandet av de östeuropeiska ekonomierna för marknadsbaserat samarbete med Väst. Utskottet konstaterar att en fortsatt liberalisering av de restriktioner för exporten av vissa högteknologiprodukter till Öst som fortfarande tillämpas av västländerna också skulle underlätta Östeuropas utveckling, såväl på miljöområdet som i allmänekonomiskt avseende.

Miljöförstöringen

Till de mest akuta problemen i den ekonomiska stagnationens spår i Östeuropa hör en långt gången miljöförstöring, såväl av luften som av vattnet och av marken. Miljöskador finns i samtliga östeuropeiska länder. Till de allvarligast drabbade regionerna hör Slask (Schlesien) i Polen, norra Böhmen i Tjeckoslovakien samt Sachsen i DDR. Det enskilda land som är värst utsatt torde vara Polen.

Också i Sovjetunionen finns stora områden som hårt drabbats av miljöförstöringen. Så mycket som 40 % av befolkningen lever enligt forskare från den sovjetiska vetenskapsakademien under vad som klassificerats som ogynnsamma miljövillkor. Samtliga större industriregioner över hela unionen är här berörda, särskilt Baltikum, Ukraina, Volgabäckenet, Ural och Västsibirien, men också orter på Kolahalvön, i Kaukasus och Fjärran Östern.

En rad faktorer av både naturgeografisk och ekonomisk-politisk karaktär har bidragit till att denna situation uppstått. En riskfaktor för Östeuropas del är kolets dominerande roll i energiförsörjningen. Brytning och förbränning av kol tar mycket mark och vatten i anspråk, och förbränning med föråldrad teknik leder till stora luftföroreningar.

Viktigare än de naturliga förutsättningarna är emellertid de från miljösynpunkt felaktiga prioriteringar som präglat de östeuropeiska samhällena under hela efterkrigstiden. Det gäller också effekterna av de bristfälliga hushållningsmekanismer som varit inbyggda i de östeuropeiska ekonomiska systemen. Hit hör en ensidig satsning på tung industri och den därmed sammanhängande dominerande maktställningen för industriproducenterna och de centrala branschintressena på bekostnad av lokalt och regionalt inflytande, den kortsiktiga planuppfyllnadens herravälde i planeringen och frånvaron av incitament till resurssparande såväl centralt som lokalt. Planeringssystemets orientering mot bruttoresultat och storskalighet och det inbyggda tvånget att för framtiden utgå från redan uppnådda nivåer har hindrat flexibilitet och förnyelse. Därmed har inte bara tekniken och produktionsutrustningen blivit föråldrade, utan följden har också blivit brist på kunskap om miljöskydd och miljöteknik generellt, även sedan skadornas omfattning blivit kända och drivit fram krav på åtgärder.

Miljöskadorna i Östeuropa har i flera fall antagit sådana proportioner att man officiellt infört beteckningen ekologiska katastrofområden. I Polen har myndigheterna sedan mitten av 1980-talet använt begreppet "ekologiskt krishotade regioner". Det är områden där föroreningarna av luft, vatten och mark är högre än de statligt satta normerna. I de 27 regioner som klassats på detta sätt bor över en tredjedel av landets

befolkning. Fem av regionerna har dessutom förklarats vara katastrofområden, bl.a. övre Slask och Gdansk-området. I Tjeckoslovakien bor en fjärdedel av befolkningen i områden som klassats som särskilt förorenade. I Sovjetunionen bor en femtedel av befolkningen — dvs. över 55 miljoner invånare — i vad som av vetenskapsakademien klassats som ekologiska katastrofområden. I de mest utsatta områdena visar medicinska undersökningar på lägre medellivslängd, högre barnadödlighet, högre dödlighet i arbetsför ålder och väsentligt högre frekvens av sjukdomar som cancer och luftvägsbesvär.

Minst lika allvarliga som luftföroreningarna är de svåra vattenföroreningarna. Så gott som samtliga större floder och vattendrag i Östeuropa är i varierande grad förorenade. I flertalet fall saknas officiella data. I Polen, Ungern och Sovjetunionen har dock under senare tid allt fler miljöuppgifter publicerats. Cirka fyra femtedelar av de polska floderna har betecknats som allvarligt nedsmutsade. I många polska städer råder regelbundet vattenbrist, samtidigt som dricksvattnet är av mycket låg kvalitet. Till skillnad från luftföroreningarna drabbar vattenföroreningarna landsbygden i lika hög grad som städerna.

Medicinska undersökningar från de mest industrialiserade delarna av DDR pekar på likadana hälsoskador som i Polen och Tjeckoslovakien. Motsvarande gäller i rapporter från Baltikum och andra delar av Sovjetunionen.

Föroreningarna i Östeuropa har också lett till skador på växt- och djurlivet, bl.a. i form av en omfattande skogsdöd. I gränsområdena mellan Polen, Tjeckoslovakien och DDR är tiotusentals hektar av tidigare skogsmark täckta av trädskellet. Skadorna på skogen sträcker sig över en mycket stor del av ländernas yta. Djurlivet rapporteras också ha tagit allvarlig skada.

Efter dessa allmänna kommentarer vill utskottet behandla de motioner som väckts i hithörande frågor. Innan utskottet går in på de motioner som direkt berör miljöinriktat och annat samarbete med Östeuropa, får utskottet behandla vissa generella aspekter på det internationella miljösamarbetet och Sveriges roll i detta.

Det internationella miljösamarbetet

Sverige har av tradition spelat en pådrivande roll inom det internationella miljösamarbetet. Sverige stod som initiativtagare och värdland för den FN-konferens om den mänskliga miljön som hölls år 1972 (Stockholms-konferensen) och som kan sägas ha utgjort startskottet för den dynamiska utveckling som det internationella mellanstatliga miljösamarbetet haft alltsedan dess. Genom beslut av FN:s generalförsamling inrättades FN:s miljöprogram (UNEP) år 1972. Sverige har alltsedan UNEP:s tillkomst deltagit i dess verksamhet. Sverige är en av de större bidragsgivarna till den av UNEP administrerade och med frivilliga bidrag finansierade miljöfonden. UNEP:s roll är att som en katalysator leda och samordna FN:s åtgärder på miljöområdet. Viktiga uppgifter är att varna det internationella samfundet vid tecken på allvarliga miljö-

risker ("jordögat"), organisera delar av det mellanstatliga arbetet för att bemästra miljöproblem samt förorda mindre skadliga alternativ för miljöpåverkande aktiviteter.

Även i UNEP:s miljörättsverksamhet deltar Sverige aktivt. Bl.a. var Sverige tillsammans med övriga nordiska länder initiativtagare till den globala konvention till skydd för ozon-lagret som antogs i Wien år 1985. Sverige deltog även aktivt vid utarbetandet av det protokoll till Wienkonventionen rörande ämnen som bryter ned ozonskiktet (freoner) som antogs i Montreal år 1987.

Andra konventioner som antagits inom ramen för UNEP är en global konvention om handeln med miljöfarligt avfall som antogs i Basel år 1989. Arbeta pågår med att utvidga gällande riktlinjer som finns för internationell handel med kemikalier och att få en bindande konvention om skydd av den biologiska mångfalden.

Under aktiv svensk medverkan pågår förarbetet inför en konvention om klimatförändringen. Sverige är även initiativtagare till en FN-konferens om miljö och utveckling år 1992. Ambitionen är att denna konferens skall leda till konkreta resultat med juridiskt bindande överenskommelser.

Den rapport som världskommissionen för miljö och utveckling publicerade år 1987 (Brundtland-rapporten) har lett till en betydande aktivitet runt om i FN-systemet och bland medlemsstaterna för att ompröva nuvarande politik för att bättre främja en varaktigt hållbar utveckling i enlighet med vad som rekommenderas i rapporten.

Riksdagen antog vid 1987/88 års riksmöte ett femte mål för det svenska biståndet: att detta skall främja en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön. Det nya biståndsmålet var ett tecken på regeringens ambition att intensifiera arbetet med miljöfrågor såväl bilateralt som genom det internationella samfundet. Två särskilda budgetposter under anslagen C1 och C2 som beslutades av riksdagen vid 1988/89 års riksmöte har som syfte att förstärka och intensifiera bilaterala och regionala miljöprogram samt att stärka kompetensen hos internationella organisationer att integrera miljöhänsynen i verksamheten. Vid samma riksmöte anslag riksdagen förutom de av regeringen äskade 250 milj.kr. för multilaterala resp. bilaterala miljövårdinsatser ytterligare 100 milj.kr. att användas för miljöinsatser.

Sverige har förutom inom FN-systemet engagerat sig i andra globala sammanslutningar vars syfte är att främja skyddet av miljön. 1984 gick Sverige in som regeringsmedlem i Internationella naturvårdsunionen, IUCN. Unionen har tre olika kategorier av medlemmar: stater, statliga myndigheter och organisationer. Övriga svenska medlemmar i IUCN är domänverket, Vetenskapsakademin, Svenska Naturskyddsföreningen, Stiftelsen Skansen, Världsnaturfonden Sverige, Svenska Jägarförbundet och Naturhistoriska Riksmuseet.

Unionens syfte är att främja vetenskapligt grundade åtgärder till skydd för de levande naturresurserna och en ansvarsmedveten användning av dessa. Unionen håller kontinuerlig uppsikt över miljöproblemen i världen och initierar forskning för att lösa dessa problem. Sverige deltar mycket aktivt i IUCN:s arbete och är en av dess största

bidragsgivare. Under budgetåret 1988/89 anslogs 5 milj.kr. till IUCN:s verksamhet i u-länderna. Totalt har Sverige bidragit med 41 milj.kr. till IUCN:s verksamhet bl.a. för utarbetande av naturresursstrategier, miljö- och markvård t.ex. ett Sahel-program och ett särskilt program för tropiska skogar.

Utskottet delar den uppfattning om betydelsen av regionalt samarbete på miljövårdsområdet som framförs i motion 1988/89:U520. Det samarbete som sker i Europa såväl regionalt som över hela Europa inom ramen för det nordiska samarbetet, Östersjöstaterna, Nordsjöstaterna, ECE, ESK etc. resulterar i konventioner och andra former av mellanstatliga överenskommelser.

Ett liknande arbete äger rum inom andra regioner runt om i världen. Sverige stöder generellt regionalt samarbete och naturligtvis regionala konventioner ägnade att skydda miljön. Det kan dock inte anses ankomma på Sverige att driva denna fråga utan på de i regionerna ingående länderna själva.

Miljöarbetet utgör alltså av vad som framgår ovan en mycket viktig del av det svenska internationella samarbetet. Övertygelsen att miljöproblemen måste lösas genom internationellt samarbete, vilket även framförs i motion 1988/89:U533, har sedan länge varit en av drivkrafterna bakom det svenska miljöengagemanget. Att därvid nödvändiga resurser måste tillföras, vilket framförs i motion 1988/89:U402, framstår som en självklarhet.

Härmed får yrkande 1 i motion 1988/89:U402, yrkande 1 i motion 1988/89:U520 och yrkande 1 i motion 1988/89:U533 anses besvarade.

Utskottet vill understryka det angelägna i att fler stater ansluter sig till de konventioner som utarbetats på miljövårdsområdet. Den utveckling som skett på 1980-talet från ramkonventioner med principåtaganden till bindande åtaganden med kvantitativt preciserade åtgärder är att välkomna. Det är utskottets förhoppning att den konvention om klimatförändringar som nu förbereds kommer att innehålla bindande åtaganden.

Som framförs i motion 1988/89:U520 är en annan viktig del i det internationella arbetet på att bevara den globala miljön den *icke konventionsbundna miljörätten* vari ingår *sic utere-principen* (använd din egendom på ett sådant sätt att den inte skadar någon annan). Denna princip har återspeglats i 1972 års miljödeklaration (Stockholmsdeklarationen). *Sic utere-principen* kan anses som sedvanerätt.

I Brundtland-rapporten föreslås att tidigare principer skall kodifieras genom antagandet av en konvention om miljöskydd och varaktigt hållbar utveckling. Från svensk sida har framförts att vi ställer oss positiva till en diskussion av denna fråga. Utskottet utgår från att regeringen aktivt kommer att följa utvecklingen på detta område.

Därmed får yrkande 3 i motion 1988/89:U520 anses besvarat.

När Sverige anslutit sig till en internationell konvention sker en *anpassning av svensk lagstiftning* om behov därav föreligger. Frågan som tas upp i motion 1988/89:U533 om att alla internationella kon-

ventioner på miljöområdet som Sverige undertecknar verkligen genomförs i praktisk politik vill utskottet besvara med att hänvisa till att den svenska miljöskyddslagstiftningen just nu är under översyn. Som konstateras i jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU5 om miljölagstiftningen m.m. beslöt regeringen den 11 maj 1989 att tillkalla en kommitté med parlamentarisk sammansättning för att se över miljöskyddslagstiftningen (dir 1989:32).

Miljö- och energiministern anför i direktiven att kommittén skall utreda hur de olika lagar som gäller miljöskydd kan bli effektivare i arbetet för en bättre miljö. Ändamålet med utredningen skall vara att utforma förslag till lagstiftning som bidrar till att miljöhänsynen genomsyrar hela samhället. I det syftet skall utredningen kartlägga gällande lagstiftning och föreslå samordnad lagstiftning. Miljöskyddslagens tillåtlighetsregler bör skärpas. Reglerna för omprövning av meddelade tillstånd vid ändrade miljöförhållanden bör övervägas liksom frågan om eventuellt införande av normregler för utsläppsgränser. Som en konsekvens av förslagen inom de områden som berörs av översynen kan det bli aktuellt att lägga fram förslag som också berör miljöskyddets organisation. Sanktionssystemet enligt brottsbalken och olika miljöskyddslagar bör harmoniseras och effektiviseras. Kommittén bör vidare utforma lämplig lagteknisk lösning för att komma till rätta med trafikens miljöproblem.

Kommittén bör också kartlägga de internationella avtal och åtaganden som finns på miljöområdet och hur den svenska lagstiftningen förhåller sig till dessa.

Därmed får yrkande 3 i motion 1988/89:U533 anses besvarat.

Svenskt miljösamarbete med Östeuropa

Effekterna av den sammanlagda miljöförstöringen i de östeuropeiska länderna når långt utanför dessas gränser. På grund av flodsystemens och de dominerande luftströmmarnas riktning är Norden och Östersjön särskilt utsatta områden. För egentliga Östersjöns del kommer t.ex. enligt statens naturvårdsverk närmare två tredjedelar av den totala belastningen av kväve från Polen, DDR och Sovjetunionen. Polen ensamt svarar för över 45 %. Av egentliga Östersjöns totala belastning av fosfor kommer inte mindre än nio tiondelar från dessa tre länder. Även i detta fall dominerar Polen ensamt med 70 %.

Också luftföroreningarna drabbar länder utanför Östeuropa, inte minst Sverige. År 1988 svarade de östeuropeiska länderna enligt uppskattningar inom ECE för ca en fjärdedel av det totala nedfallet av svavel i Sverige. Om Sovjetunionen inkluderas blir andelen en tredjedel. De svenska inhemska svavelutsläppens andel av nedfallet över Sverige uppgick samtidigt till bara ca en tiondel.

De citerade storleksordningarna visar att den pågående miljöförstöringen inte blott utgör ett hot mot befolkningens hälsa och de ekologiska systemen i Östeuropa; de visar också att miljöproblemen i Norden inte kan få någon lösning utan att utsläppen i Östeuropa minskar.

Sverige har träffat bilaterala miljövårdsavtal på myndighetsnivå med fyra östeuropeiska stater: Sovjetunionen, DDR, Ungern och Polen. Avtalen är formellt upprättade inom ramen för överenskommelser mellan Sverige och dessa stater om ekonomiskt och tekniskt samarbete. Ett visst bilateralt samarbete har även inletts med Tjeckoslovakien. Under 1989 har ett avtal om miljövårdssamarbete slutits på regeringsnivå med Sovjetunionen, enligt vilket särskild uppmärksamhet skall ges miljöproblem i regionen, dvs. i första hand de mot Östersjön gränsande delarna.

En lång rad regionala konventioner har slutits multilateralt i syfte att begränsa föroreningarna. De i detta sammanhang två viktigaste överenskommelserna är den s.k. Helsingforskonventionen om Östersjöns marina miljö, vilken trädde i kraft 1980, och konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar, som slöts inom ramen för FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) 1979. Båda är s.k. ramkonventioner inom vilka konkreta åtaganden beträffande utsläppsbegränsningar görs genom särskilda protokoll eller utfärdade rekommendationer. Ett protokoll om frysning av utsläppen i luften av kväveoxider från 1987 har undertecknats av de östeuropeiska stater som är av störst relevans för Nordens miljö. Ett protokoll om en 30-procentig reduktion av svavelutsläppen har undertecknats av Sovjetunionen, DDR, Tjeckoslovakien, Ungern och Bulgarien men inte av det för svenskt vidkommande viktigaste landet Polen. Under president Gorbatsjovs besök i Finland i oktober i år undertecknades ett bilateralt avtal i vilket Sovjetunionen åtog sig att gå längre: senast 1995 skall svavelutsläppen i Murmansk och Leningradområdena samt i Estland och Karelen reduceras till hälften av 1980 års nivå.

Inom ramen för Helsingforskonventionen har rekommendationer antagits bl.a. om rening av avloppsvattnet från städer och begränsning av läckaget av bl.a. gödningsämnen och bekämpningsmedel från jordbruket. Vid ett ministermöte 1988 antogs en deklaration med målsättningen att senast 1995 reducera tillförseln till Östersjön av näringsämnen, tungmetaller och giftiga organiska ämnen med 50 %.

Olika initiativ har tagits och tas för att ytterligare bygga ut de internationella åtagandena om begränsningar av miljöskadliga utsläpp i regionen.

För de östeuropeiska ländernas del torde dock mycket stora investeringar och andra insatser bli nödvändiga om de skall kunna uppfylla de åtaganden de redan gjort inom ramen för de nämnda två konventionerna. Det är svårt att se hur dessa länder på egen hand skall kunna mobilisera den kunskap och de resurser det här blir fråga om, om de internationellt fastställda tidsramarna för utsläppsminskningarna skall kunna hållas. Miljösamarbetet ingår därför som en naturlig del i det allmänna ekonomiska samarbete som förbereds i Väst och som syftar till att underlätta en reformering av de östeuropeiska ekonomierna.

Svenska miljöintressen berörs också av reformpolitiken i stort. Den katastrofala miljösituation som skildrats ovan kan i allt väsentligt hänföras till den dåliga ekonomin och till de från miljösynpunkt inbyggda felaktiga prioriteringarna i det ekonomisk-politiska system

som varit det dominerande. Några grundläggande förbättringar av miljösituationen är därför svåra att förutse utan en omvandling av det hittillsvarande planekonomiska systemet. Detta är en uppgift som med nödvändighet kräver tid.

Det finns dock enligt utskottets åsikt ett betydande utrymme för svenskt samarbete om miljöinsatser i Östeuropa också på kort sikt. Det gäller inte minst enskilda projekt där förhållandevis stora effekter kan uppnås med begränsade utländska insatser. Det finns också goda möjligheter att på det sättet uppnå positiva miljöeffekter i Sverige. Också insatser på miljöområdet är därtill att betrakta som ett stöd till reformprocesserna i stort.

Utskottet vill emellertid understryka att ett svenskt miljösamarbete, vare sig det är kommersiellt eller biståndsfinansierat, inte innebär att Sverige gör avkall på den grundläggande principen att varje land bär ansvaret för den egna miljöförstöringen. Denna regel kom till uttryck redan vid FN-konferensen i Stockholm 1972 i form av den s.k. princip 21, som stadgar att varje stat ansvarar för att egna utsläpp ej förorsakar skada i annat land. Tillsammans med principen att den som förorenar själv är förpliktigad att betala kostnaderna för nödvändiga skyddsåtgärder (den s.k. polluter-pays principen) utgör princip 21 själva grunden för det internationella miljöskyddsarbetet.

Utskottet finner det också angeläget att ett svenskt bistånd till Östeuropa på miljöområdet beledsagas av fortsatta ansträngningar att få de östeuropeiska länderna att ansluta sig fullt ut till de regionala miljökonventioner som finns liksom att uppfylla de åtgärden de redan gjort inom ramen för dessa konventioner.

Motionerna om regionalt miljösamarbete gäller såväl Östeuropa som helhet som enskilda östeuropeiska länder och regioner. I yrkande 10 i motion 1988/89:U557 (mp) föreslås att regeringen skall utarbeta ett förslag till *utformande av ett miljösamarbete med Östeuropa på längre sikt*. Ett liknande samlat perspektiv efterlyses i yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:Jo710 (fp).

Utskottet konstaterar inledningsvis att det sedan många år förekommer ett bilateralt samarbete på myndighetsnivå mellan Sverige och Sovjetunionen inkl. Baltikum resp. flertalet östeuropeiska länder, inom ramen för vilket också ett visst tekniskt bistånd förekommit. Från svensk sida har det främst varit statens naturvårdsverk som varit part i detta samarbete.

Miljökontakterna österut har under innevarande år utvidgats väsentligt. I maj 1989 slöts ett avtal på regeringsnivå med Sovjetunionen om miljösamarbete. En gemensam kommitté med uppgift att konkretisera det framtida samarbetet kommer enligt vad utskottet inhämtat inom kort att samlas till ett första möte i Leningrad.

Också med Polen har miljöarbetet utvecklats snabbt efter den polske miljöministerns besök i Sverige våren 1989 och Sveriges statsministers besök i Polen i oktober samma år. Utskottet konstaterar att det ligger i sakens natur att ett samarbete av det slag det här är fråga om byggs ut gradvis från land till land i den takt som möjliggörs av reformpolitiken, inte minst i form av ökad öppenhet kring miljöpro-

blemen, och i den utsträckning som svenska intressen särskilt motive-
rar. Något generellt miljösamarbete med hela Östeuropa låter sig inte
på förhand utformas med hänsyn till de mycket varierande villkoren i
de olika länderna.

Ett förslag som för närvarande bereds och som har en mer allmän
inriktning på Östeuropa gäller en riskkapitalordning om ca
300 milj.kr. inom Nordiska Investeringsbanken. Genom en sådan skul-
le riskkapital kunna ställas till förfogande för deltagande i miljöstats-
ningen av nordiskt intresse i Östeuropa. Ett eventuellt beslut härom
förutses fattas under våren 1990.

Utskottet noterar att regeringen sonderar möjligheterna till en sär-
skild konferens på hög nivå med deltagande av länderna runt Öster-
sjön, vilken skulle ägnas de regionala miljöproblemen. Utskottet stöder
tanken på en sådan konferens.

Inom ramen för ECE pågår som redan tidigare påpekats i detta
betänkande ett intensivt arbete rörande miljön i Europa. ECE är i dag
den enda europeiska mellanstatliga samlingsorganisation med bredare
uppgifter som omfattar både Öst- och Västeuropa. I ECE:s miljökom-
mitté utarbetas och behandlas bl.a. en långtidsstrategi för miljövärd
och utnyttjande av naturresurser, miljökonsekvensbedömningar, luft-
vårdsproblem, resurssnål teknik och skydd av flora, fauna och bioto-
per. ESK-samarbetet på miljövärdområdet, bl.a. vid det miljömöte
som hölls i Sofia i oktober—november 1989 har givit en ökad politisk
tyngd och stimulerat samarbete inom Europa på miljövärdområdet.

Med det anförda anser utskottet yrkande 10 i motion 1988/89:U557
och yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:Jo710 besvarade.

Frågan om en *miljö-och katastroffond* som tas upp i motion
1988/89:U203 och om en alleuropeisk luftvårdsfond för bl.a. de östeu-
ropeiska länderna som tas upp i motion 1988/89:U561 har båda
behandlats i FN:s miljöstyrelse (UNEP) eller i ECE. Frågan om en
internationell miljöfond har därtill vid olika tillfällen tidigare behand-
lats av riksdagen. Jordbruksutskottet konstaterar i sitt betänkande
1989/90:JoU5 att riksdagen våren 1988 med anledning av motioner (fp,
c) uttalade att regeringen bör fortsatt verka för uppbyggnad av en
internationell luftvårdsfond för investeringar i reningsteknik, övergång
till miljövänligare energislag och energieffektivisering. Enligt vad jord-
bruksutskottet erfarit utgör denna fråga ett stående inslag i det interna-
tionella förhandlingsarbetet. Jordbruksutskottet utgår från att regering-
en och dess förhandlare aktivt driver frågan vidare.

Utskottet får ansluta sig till jordbruksutskottets synpunkter.

Frågan om en katastroffond diskuterades vid 1989 års möte med FN:s
miljöstyrelse, och en resolution antogs med bl.a. svenskt medförslags-
ställarskap om att man skulle undersöka möjligheter att skapa ett
center för brådskande miljöinsatser som krävs antingen på grund av en
plötslig olycka eller i ekologiska katastrofområden.

Därmed får motion 1988/89:U203 anses besvarad. Yrkande 15 i motion
1988/89:U561 avstyrks.

I motion 1988/89:U610 (fp) föreslås inrättande av ett speciellt *miljöanslag för tekniskt bistånd, utbildning och forskningssamarbete* i första hand avseende sådana östeuropeiska länder som bidrar till förurning-
en av *sydöstra Sverige*. Som exempel nämns särskilt statligt stöd till projekt inom ramen för kommunalt vänortssamarbete. Utskottet anser att vänorter är en konstruktiv och betydelsefull form av samarbete när det gäller att etablera nya kontaktytor med Östeuropa. Det kan inte heller uteslutas att kommunala satsningar i det enskilda fallet skulle kunna aktualiseras inom ramen för samlade prioriteringar för det statliga miljöarbetet med något visst land. Något generellt miljöanslag av angiven typ eller något generellt stöd till kommunala miljöinsatser i Östeuropa är utskottet emellertid ej berett att förorda.

Motion 1988/89:U610 anses därmed vara besvarad.

I två motioner föreslås att regeringen skall verka för generella möjligheter att *omvandla fordringar* som Sverige och andra långivare har till *satsningar på miljövärdprojekt*, s.k. debt-for-nature-swaps. I yrkande 2 i motion 1988/89:U554 (vpk) föreslås utarbetande av generella regler för dylika konverteringar. I yrkande 3 i motion 1988/89:U557 (mp) föreslås att riksdagen skall effektuera hela Polens skuld till Sverige genom konvertering till miljöinsatser. I yrkande 3 i motion 1988/89:Jo710 (fp) föreslås att regeringen skall pröva möjligheterna till konvertering inom ramen för den s.k. Parisklubben.

Ett exempel på konvertering med svensk medverkan utgörs av det i flera motioner citerade SIDA-projektet i Costa Rica. SIDA har där med utnyttjande av konvertering av privata fordringar framgångsrikt genomfört ett miljövärdprojekt. Regeringen har också direkt anslagit 1 milj.kr. till det s.k. Wisla-projektet i Polen, vilket nämns i yrkande 1 i motion 1988/89:U554 (vpk) och i motion 1988/89:Jo710 (fp) som ett exempel på en framtida lämplig s.k. debt-for-nature-swap. Det svenska bidrag som lämnats gäller endast projektets första fas som syftar till en kartläggning av miljösituationen och av de olika miljöskyddsåtgärder som kommer att bli nödvändiga.

Beträffande detta slag av transaktioner, såväl generellt som i Wisla-fallet, konstaterar utskottet att en rad förutsättningar måste vara uppfyllda för att de skall kunna ge avsedd effekt. Inte minst är de allmänekonomiska betingelserna i landet i fråga väsentliga. Utbytet mellan en skuld i utländsk valuta och en satsning på miljöprojekt i lokal valuta innebär en påspädning av låntagarlandets inhemska likviditet. En sådan måste rymmas inom ramen för en balanserad ekonomisk politik. Hotas balansen kan penningpolitiska motåtgärder tvingas fram i mottagarlandet med negativa konsekvenser för andra prioriterade utvecklingsmål. Effekterna på mottagarlandets ekonomi av ett byte mellan skuld och miljöinsatser bör därför vägas in i det enskilda fallet.

I detta perspektiv framstår det enligt utskottets mening också klarare att "debt-for-nature-swap" knappast kan bli ett huvudmedel vare sig för att lösa skuldkrisen eller miljöproblemen i u-länder eller östländer. I det enskilda fallet kan dylika insatser däremot ha positiva effekter, inte minst genom engagemang från frivilliga organisationers sida. Skul-

dutbyte som ett sätt att finansiera det i motionerna nämnda Wisla-projektet bör emellertid också betraktas mot bakgrund av en mycket kraftig pågående polsk inflation och de centrala myndigheternas strävan att föra en så restriktiv penningpolitik som möjligt.

Med det anförda betraktar utskottet yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U554 som besvarade.

De flesta långivarländer har ett samarbete i internationella skuldfrågor inom den s.k. Paris-klubben. Utskottet konstaterar att Sverige stöder Paris-klubben i dess strävan att genom multilateralt samarbete tillförsäkra olika kreditorer en rättvis andel av de betalningar som skuldländet gör. Att Sverige ensidigt skulle bryta detta multilaterala samarbete och särbehandla de offentliga fordringarna på Polen skulle enligt utskottets åsikt strida mot viktiga svenska intressen i det internationella skuldsamarbetet. Utskottet ser det som viktigt att åtgärder snarast möjligt kommer till stånd för att lätta Polens tunga skuldbörda. Sverige bör arbeta för detta främst inom Parisklubbens ram. Vi bör också själva vara beredda att i ett sådant sammanhang ikläda oss de ekonomiska åtaganden som kan bli aktuella.

Bl.a. inom ramen för internationella valutafonden och Världsbanken stöder Sverige aktivt tanken på att privata fordringsägare bör reducera sina fordringar på de skuldsatta länder som genomför adekvata anpassningsprogram. Paris-klubben har hittills tagit avstånd från tanken att konvertera offentliga fordringar. För närvarande har emellertid en diskussion börjat föras om för- och nackdelar med denna typ av transaktioner. Utskottet finner det angeläget att Sverige deltar aktivt och konstruktivt i dessa diskussioner.

Utskottet avstyrker därmed yrkande 3 i motion 1988/89:U557 och anser yrkande 3 i motion 1988/89:Jo710 besvarat.

Miljösamarbete med Baltikum

Bland de geografiskt mer preciserade motionerna berör två miljösamarbetet med Baltikum, särskilt Estland, med förslag att regeringen skall ta initiativ till ett direkt samarbete. Det gäller motion 1988/89:U556 (mp) och 1988/89:U532 (m). I yrkande 7 i motion U532 föreslås tillsättande av en expertdelegation med uppgift att komma med konkreta förslag till miljöhjälp.

Utskottet konstaterar att grunden för ett framtida miljösamarbete mellan Sverige och Baltikum lagts under 1989 med besök i Sverige av de baltiska miljöansvariga ministrarna samt den svenska miljöministerns besök i Baltikum. En intensifiering och utveckling av de direkta kontakterna med Baltikum på miljöområdet är förutsedd. I det svensk-sovjetiska regeringsavtal om miljösamarbete som undertecknades i våras preciseras också att särskild uppmärksamhet skall ägnas sådana frågor som kan leda till en bättre miljö i regionen. Utskottet utgår ifrån att därmed i betydande utsträckning avses just de baltiska republikerna. Den gemensamma svensk-sovjetiska miljökommitté som kommer att konkretisera samarbetet torde också bli en av de naturliga

kanalerna för utformandet av miljöinsatser i Baltikum. Utskottet utgår ifrån att denna kommitté kan utgöra ett lämpligt forum för miljösamarbetet med Baltikum, särskilt på sådana områden som alltså domineras av s.k. allunionella företag, vilka inte lyder under delrepublikernas myndigheter utan är direkt underställda de centrala unionsministerierna i Moskva. Utskottet konstaterar samtidigt att det överförande till de baltiska delrepublikerna av beslutanderätten över de allunionella företagen som nu påbörjats kommer att ytterligare underlätta miljösamarbetet över Östersjön.

Yrkande 7 i motion 1988/89:U532 och motion 1988/89:U556 anses därmed av utskottet besvarade.

I Yrkande 6 i motion 1988/89:U532 föreslås ett utnyttjande av s.k. *mjuka krediter* för att hjälpa till att lösa miljöproblemen i Baltikum. Utskottet vill understryka det starka intresset av att Sverige engagerar sig i miljöinsatser i Baltikum. Här har Sverige enligt utskottets mening en stor uppgift. I ett inledningsskede torde det i första hand bli fråga om att ställa teknisk expertis till förfogande, men också för sådana kommer finansiella resurser att bli nödvändiga.

Yrkandet aktualiserar den mer generella frågan om ianspråktagande av biståndsmedel för ett samarbete av detta slag. Med mjuka krediter avses u-krediter, vilka har ett gåvoelement på 35 eller 50 % och som beslutas av Beredningen för internationellt tekniskt bistånd (BITS) för att ingå i de blandade krediter som ges via Svensk exportkredit, SEK. Gåvoelementet finansieras över biståndsanslaget. De u-krediter BITS beviljar årligen uppgår till närmare 1,5 miljarder kronor med ett sammanlagt biståndselement på ca 500 milj.kr.

Utskottet noterar att det inte föreligger någon officiellt bindande förteckning över länder som kan bli mottagare av svenska u-krediter, lika litet som det gör det för det svenska biståndet i dess helhet. Det är enligt utskottets mening värt att notera att Världsbanken upphört att dela in världens länder i u-länder och i-länder och numera i sina tabeller endast delar in länderna i låg-, mellan- och höginkomstländer. Till gruppen mellaninkomstländer räknar Världsbanken såväl länder som Chile, Mexico och Argentina som Polen, Ungern och Jugoslavien.

OECD:s biståndskommitté DAC har för statistiska ändamål en lista över länder vilka räknas som mottagare av offentligt bistånd. Bland de europeiska länderna omfattar denna lista bl.a. Albanien och Jugoslavien men också länder som Cypern, Portugal och Turkiet. DAC:s lista har ingen bindande status, men den används vid redovisning av OECD-ländernas bistånd. Uppfyllandet av det internationella åtagandet att lämna 0,7 % av BNP till utvecklingsbistånd beräknas bland givarländerna alltså med hjälp av denna lista.

För utnyttjande av det svenska biståndsanslaget som helhet finns inte någon lista över sådana länder som kan komma i fråga för insatser som finansieras över detta anslag. DAC:s definitioner och bedömningar har dock tjänat som vägledning vid beslut om användning av svenska biståndsmedel.

BITS skall enligt sin instruktion besluta om u-krediter till u-länder. Beträffande BITS möjligheter att bevilja mjuka krediter till Sovjetunionen eller till länder i Östeuropa anser utskottet det ej befogat att nu göra något uttalande i denna fråga utan förutser en prövning av den generella frågan om biståndsanslagets utnyttjande för insatser i östländer i samband med en samlad behandling av biståndsanslaget i budgetpropositionen.

Utskottet hänvisar också till det tidigare nämnda förslaget att inom ramen för Nordiska Investeringsbanken inrätta en riskkapitalordning för miljöstatsning i Östeuropa, vilken om den etableras också torde komma att täcka Baltikum.

Utskottet anser därmed yrkande 6 i motion 1988/89:U532 besvarat.

Miljösamarbete med Polen

Ett antal motioner behandlar Sveriges miljösamarbete med Polen. I yrkande 1 i motion 1988/89:U557 (mp) föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljösituationen i Polen. Utskottet hänvisar till den bild som tecknats ovan.

Yrkande 1 i motion 1988/89:U557 får därmed anses besvarat.

I yrkande 1 i motion 1989/90:U1 (c) föreslås ett svenskt-polskt samarbetsprogram på miljöområdet, och i yrkande 6 i motion 1988/89:U570 (mp) föreslås att Sverige bör ge direkt ekonomiskt och tekniskt miljöbistånd till Polen. Utskottet konstaterar att regeringen i oktober tillkännagivit sitt beslut att planera för ett bistånd till Polen inom en ram på 300 milj.kr. under tre år. Medlen skall enligt regeringen användas för miljöinsatser men också för utbildning inom ekonomi, förvaltning och företagsledning. Regeringen har sedermera beslutat att BITS skall planera för 270 milj.kr. av dessa medel. 90 milj.kr. kommer att vara tillgängliga under innevarande budgetår. De resterande 30 milj.kr. avses gå till svenska folkrörelser och enskilda organisationer för deras samarbete med polska organisationer och hjälparbete i Polen. Detta bistånd kommer att handläggas av SIDA.

Utskottet avstyrker därmed yrkande 1 i motion 1989/90:U1. Yrkande 6 i motion 1988/89:U570 får anses besvarat.

I yrkande 2 i motion 1989/90:U1 föreslås att riksdagen bemyndigar regeringen att med polska staten träffa avtal om svenska åtaganden på en miljard kronor under en treårsperiod inom ramen för ett samarbetsprogram på miljöområdet.

Utskottet har i denna fråga inhämtat finansutskottets mening. Finansutskottet framhåller i sitt yttrande bl.a. att det är angeläget att riksdagen för att möjliggöra en rationell prioritering mellan olika utgiftsområden ges möjlighet att ta ställning till alla utgiftskrav samlat vid ett tillfälle. Finansutskottet hänvisar till att regeringen om knappt två månader kommer att presentera sitt budgetförslag, vilket enligt beslut som regeringen redan presenterat kommer att omfatta insatser

för Polen. Frågan kommer därför upp i den ordinarie budgetbehandlingen. Utifrån sina utgångspunkter anser finansutskottet därför att yrkandet bör avstyrkas.

Utskottet delar finansutskottets uppfattning att detta förslag av budgettekniska skäl bör behandlas i samband med regeringens budgetproposition. Utskottet vill samtidigt understryka det starka intresset av svenska miljöinsatser i Polen. Sådana är som ovan framgått redan föremål för planering, och utskottet får anledning att snart ta upp dem till behandling.

Med det anförda avstyrker utskottet yrkande 2 i motion 1989/90:U1.

I motion 1988/89:U557 (mp) lämnas olika förslag beträffande inriktningen av miljösamarbetet med Polen. I yrkande 7 föreslås stöd till utvecklande av förnyelsebara energikällor och energisparåtgärder, i yrkande 8 föreslås bättre villkor för svensk miljöteknikexport och i yrkande 9 stöd till det starkt förorenade Katowice-området. Utskottet konstaterar att dessa förslag är täckta genom beredningen av det kommande samarbetet inom ramen för de 300 milj.kr. som regeringen beslutat planera för.

Utskottet anser därmed yrkandena 7, 8 och 9 i motion 1988/89:U557 besvarade.

Sveriges allmänna samarbete med Östeuropa

Vid sidan av förslagen till olika miljöinsatser tar ett antal motioner upp frågan om Sveriges allmänna samarbete med Östeuropa. I yrkande 12 i motion 1988/89:U561 (c) föreslås att regeringen skall utarbeta ett samlat åtgärdsprogram för att underlätta ett utökat samarbete med de östeuropeiska länderna. I yrkande 14 i samma motion refereras till förslag om inriktningen av sådant samarbete. I yrkande 1 i motion 1988/89:U517 (fp) understryks behovet av att utbyta kunskaper och erfarenheter beträffande bl.a. tekniska, ekonomiska och sociala frågor mellan Sverige och länderna i Östeuropa. I yrkande 3 i samma motion refereras till de behov som aktualiseras av ett ökat ekonomiskt samarbete, bl.a. nya krediter och statliga kreditgarantier. Samtidigt understryks vikten av att samarbetet utvecklas på kommersiella villkor. I yrkande 5 i samma motion föreslås ökade resurser för att stödja kontaktverksamhet av olika slag mellan Sverige och Östeuropa. Bl.a. föreslås upprättande av en speciell fond för kontakterna med Östeuropa.

Gemensamt för de båda refererade motionerna är tanken att Sveriges kontakter med Östeuropa bör behandlas med samma höga prioritet som förbindelserna med Västeuropa och EG.

Utskottet konstaterar att regeringen, vid sidan av de nämnda 300 milj.kr. för Polen, för innevarande budgetår har anslagit sammanlagt ca 3 milj.kr. för kulturellt samarbete med Baltikum och Östeuropa. Ett program med utbildningsinsatser för Sovjetunionen, huvudsakligen inom det ekonomiska området, diskuteras för närvarande med de sovjetiska motparterna. Hälften av detta program beräknas gå till

insatser i vårt närområde. Med Sovjetunionen har också två s.k. rundabordsseminarier mellan svenska och sovjetiska ekonomer hållits, bl.a. i syfte att förmedla erfarenheter av svensk samhällsekonomi och socialpolitik. Inom regeringskansliet har också åtgärder vidtagits för att förbättra betingelserna för handeln med vårt sovjetiska närområde. Exportrådet har, delvis med statlig finansiering, bedrivit viss seminarieverksamhet av allmän ekonomisk karaktär i Baltikum.

Beträffande möjligheten till svenska krediter varierar situationen mellan de östeuropeiska länderna. Krediter till Polen kan på grund av den polska skuldsituationen för närvarande inte garanteras av EKN, varför nya medel- och långfristiga krediter i praktiken ej beviljas av bankerna. Sverige har deltagit i konsolidering av den polska skulden inom ramen för de multilaterala överenskommelserna som utarbetats inom Paris-klubben. Med Sovjetunionen finns ett avtal om en speciell svensk ramkredit som gör det möjligt att uppta lån i annan valuta än kronor. I övrigt gäller att EKN beviljar garantier för krediter till samtliga östeuropeiska länder utom Polen.

Vid sidan av dessa statliga insatser på skilda områden har många folkrörelser i Sverige och andra frivilliga organisationer visat ett stort engagemang för olika insatser i Östeuropa, i första hand i Baltikum och Polen.

Med hänvisning till de allmänna intressen som inledningsvis berörts understryker utskottet att Sverige har anledning att målmedvetet breda sina kontakter och samarbetet som helhet med Östeuropa också utöver miljövårdsområdet.

Hänsyn får naturligtvis tas till att det föreligger mycket stora skillnader mellan de östeuropeiska länderna. Reformländerna utgörs än så länge främst av Sovjetunionen, Polen, Ungern, DDR och Tjeckoslovakien. De krafter som är i rörelse är emellertid så starka att det är motiverat att tala om en gemensam förändringsprocess, vilken pekar mot att själva begreppet Östeuropa kan komma att förlora sin traditionella betydelse.

Intresset av ökade kontakter gäller såväl handel, kommersiellt och tekniskt-vetenskapligt samarbete som kulturellt utbyte. Det som på dessa områden förekommer i dag motsvarar enligt utskottets mening inte på något sätt vad som borde vara den verkliga potentialen. En målmedveten satsning på att utveckla samarbetet, vilken också tar hänsyn till intresset att stödja den demokratiseringsprocess som pågår och till det svåra ekonomiska läge som råder, måste enligt utskottets mening åtminstone under ett övergångsskede innehålla förmånliga villkor.

När det gäller förslagen i motionerna om ökade statliga insatser för det svenska samarbetet konstaterar utskottet att innan effekterna av djupgående och strukturella reformer slagit igenom, har de östeuropeiska ekonomierna begränsad förmåga att effektivt tillgodogöra sig stora externa kapitaltillskott genom krediter. På kort sikt gäller behoven i första hand snarare kunskapsöverföring och rådgivning i form av teknisk, ekonomisk och administrativ expertis på speciella områden.

Härtill kommer direkta investeringar med aktivt utländskt engagemang som även innebär överföring av ekonomiska och administrativa kunskaper.

Ett försök till viss internationell samordning av biståndet till Polen och Ungern görs inom den s.k. 24-gruppen, som huvudsakligen består av OECD-länderna. Sverige har deltagit i de tre möten som hittills hållits och deltar i det löpande informationsutbytet.

Det är enligt utskottets mening vanskligt att söka etablera något samlat svenskt åtgärdsprogram för Östeuropa med hänsyn till att länderna sinsemellan är så heterogena och de allmänna förutsättningarna så snabbt skiftande som nu är fallet. Det är i stället naturligt att insatserna i ett inledningsskede är inriktade på enskilda sektorer eller vissa länder eller enskilda sektorer i vissa länder, liksom även att insatserna finansieras över varierande huvudtitlar.

Om det statliga samarbetet med Östeuropa under längre tid skulle byggas ut med bibehållande av denna ansats, uppkommer emellertid enligt utskottets mening en risk för oöverskådlighet och svårigheter att göra de avvägningar mellan olika behov som begränsade svenska resurser motiverar.

Medan frågan om samarbete med och bistånd till Östeuropa fortfarande befinner sig i ett inledande skede är det enligt utskottets åsikt därför angeläget att en metodik och en administrativ ordning utarbetas som gör det möjligt att gradvis expandera det statliga engagemanget på ett sådant sätt att rationella avvägningar mellan länder, sektorer och svenska administrativa kanaler blir möjliga. Med hänsyn till intresset att utvidga samarbetet med Östeuropa på längre sikt, och till behovet att inledningsvis ge detta samarbete koncessionella element, är det enligt utskottets mening motiverat att söka utnyttja de erfarenheter som vunnits genom det samlade grepp som tagits på beredningen av samarbetet med u-länderna. Regeringen bör pröva i vilken utsträckning dessa erfarenheter låter sig tillämpas på det växande samarbetet med Östeuropa.

Utskottet anser därmed yrkandena 1, 3 och 5 i motion 1988/89:U517 och yrkandena 12 och 14 i motion 1988/89:U561 besvarade.

Sveriges allmänna samarbete med Polen

I motion 1989/90:U1 (c) framförs ett antal förslag om ökat samarbete med och ekonomiskt stöd till Polen. I yrkande 3 föreslås att krediter till Polen skall kunna försäkras i EKN på de villkor som s.k. u-garantier innebär. I yrkande 4 föreslås att Polen bör räknas in bland de länder som får s.k. blandade krediter.

I anledning av dessa förslag som berör kreditgivningen till Polen konstaterar utskottet att den svenska statens fordringar i Polen för närvarande uppgår till ca 2,8 miljarder kronor. Härutöver har svenska banker också vissa fordringar på Polen. Med nuvarande betalningsbalanssituation kan Polen inte upprätthålla avtalsenliga betalningar på utlandsskulden. Polen slöt sitt fjärde multilaterala s.k. Paris-klubbssavtal med de statliga kreditorerna i slutet av 1987. Inom detta samarbete har

Sverige liksom andra långgivare slutit ett bilateralt avtal om att senare lägga förfallna betalningar under 1988. Nya förhandlingar inom Parisklubben torde komma att bli aktuella, när Polen kommit överens med Internationella Valutafonden om att vidta olika ekonomiska anpassningsåtgärder i utbyte mot rätten att utnyttja fondens kreditfaciliteter (ett s.k. stand-by-avtal).

I yrkande 3 i motion 1989/90:U1 (c) föreslås villkor motsvarande s.k. u-garantier för exportkrediter till Polen. Utskottet konstaterar att systemet med u-garantier efter riksdagsbeslut 1988 inte längre tillämpas av EKN. De garantier som förekommit vid sidan av normalgarantierna har gällt s.k. s-garantier för vissa särskilt samhällspolitiskt betydelsefulla exportaffärer. Erfarenheterna under 1970- och 1980-talen har dock illustrerat svårigheterna att tillämpa kriterierna för dessa garantier.

Utskottet konstaterar att EKN enligt gällande riktlinjer i princip skall vara självbärande, vilket innebär att premieuttagen skall täcka garantiverksamheten. Den polska skuldsituationen är i dag sådan att nya garantier med hänsyn till riktlinjerna ej kan beviljas, innan Polen slutit avtal med IMF om anpassningsåtgärder för den polska ekonomin. Utskottet konstaterar i anslutning härtill att den relaterade frågan om investeringsgarantier till Polen för närvarande prövas av EKN. Sådana kan bli av betydelse med hänsyn till de polska önskemålen om investeringar. Utskottet finner det angeläget att regeringen och EKN har en beredskap för att snabbt kunna pröva beviljandet av nya kreditgarantier när förutsättningarna ändras.

Yrkande 3 i motion 1989/90:U1 avstyrks därmed.

I yrkande 4 i samma motion föreslås att Polen skall räknas in bland de länder som kan få blandade krediter. Med hänvisning till vad som anförts i samband med besvarandet av yrkande 6 i motion 1988/89:U532 tidigare i detta betänkande konstaterar utskottet att någon entydig lista över de länder som kan få blandade krediter ej fastställts. Utskottet har erfart att en diskussion pågår inom OECD:s biståndskommitté DAC, och att frågan om uppförande av Ungern och Polen på DAC:s rapporteringslista inom kort kan komma upp till diskussion. Det är dock osäkert vad resultatet av diskussionen blir, bl.a. med hänsyn till att beslut om förändringar av denna lista endast kan fattas med enhällighet.

Den generella frågan om biståndsmedelsutnyttjande för insatser i Östeuropa bör som utskottet ovan anført prövas i samband med behandling av budgetpropositionen.

Med det anförda avstyrker utskottet yrkande 4 i motion 1989/90:U1.

I motion 1989/90:U1 föreslås också i yrkande 5 att regeringen bör uppta förhandlingar med det svenska näringslivet om möjliga insatser i Polen utöver de kortsiktiga kommersiella. I yrkande 6 i samma motion föreslås att utbildningsområdet görs till föremål för samarbete mellan näringsliv och stat i Sverige och Polen. Utskottet konstaterar att det i våras anordnades ett svensk-polskt s.k. rundabordsseminarium med

deltagande av ekonomer och regeringstjänstemän från båda sidor. Utskottet noterar det intresse som finns från näringslivets sida för långsiktigt samarbete med Polen. Regelbundna kontakter mellan svenskt och polskt näringsliv förekommer inom ramen för svensk-polska handelskammaren. Genom denna har bl.a. seminarier med långsiktig inriktning arrangerats i Polen, en verksamhet som avses fortsätta även i framtiden.

När det gäller utbildningsområdet är insatser förutsedda inom ramen för den beslutade planeringen om 300 milj.kr. för Polen. Regeringens beslut omfattar bl.a. insatser för utbildning inom ekonomi, förvaltning och företagsledning. Här torde även det svenska näringslivet bli berört.

Med det anförda avstyrker utskottet yrkandena 5 och 6 i motion 1989/90:U1.

I yrkande 7 i motion 1989/90:U1 föreslås skyndsamma förhandlingar med den polska regeringen om ett svenskt livsmedelsbistånd till Polen. Utskottet konstaterar att försörjningssituationen i Polen visserligen bedöms kunna bli besvärlig, särskilt under den kommande vintern, men att omfattande internationella biståndsinsatser för den närmaste tiden har beslutats av de länder som på livsmedelsområdet traditionellt utgör de större givarna. Ett livsmedelsbistånd för mellan 1,5 och 2 miljarder kronor är enligt vad utskottet erfarit redan beslutat.

På något längre sikt finns det enligt utskottets åsikt anledning att hysa tillförsikt beträffande den polska livsmedelsförsörjningen. Det finns därför enligt utskottets mening ingen anledning att speciellt prioritera livsmedelsbistånd inom ramen för de insatser som från svensk sida kan bli aktuella för Polen.

Härtill konstaterar utskottet att den polska jordbruksproduktionen behöver rationaliseras och stimuleras, men att de traditionella målkonflikter som föreligger mellan livsmedelsbistånd och ökad jordbruksproduktion i många u-länder också torde göra sig gällande i ett land som Polen.

Utskottet avstyrker därmed yrkande 7 i motion 1989/90:U1.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *internationella miljösamarbetet*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U402, yrkande 1 i motion 1988/89:U520 och yrkande 1 i motion 1988/89:U533 besvarade med vad utskottet anför,

2. beträffande *den icke konventionsbundna miljörätten*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U520 besvarat med vad utskottet anför,

3. beträffande *anpassning av svensk lagstiftning*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U533 besvarat med vad utskottet anför,

4. beträffande *miljösamarbete med Östeuropa*
att riksdagen förklarar yrkande 10 i motion 1988/89:U557 och yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:Jo710 besvarade med vad utskottet anfört,
5. beträffande *miljö- och katastroffond*
att riksdagen förklarar motion 1988/89:U203 besvarad med vad utskottet anfört,
6. beträffande *internationella miljöfonder*
att riksdagen avslår yrkande 15 i motion 1988/89:U561,
7. beträffande *miljöanslag för tekniskt bistånd, utbildning och forskningssamarbete för att minska försurningen av sydöstra Sverige*
att riksdagen förklarar motion 1988/89:U610 besvarad med vad utskottet anfört,
8. beträffande *konvertering av fordringar till miljöinsatser*
att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U554 besvarade med vad utskottet anfört,
9. beträffande "*skuldbyte*"
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:Jo710 besvarat med vad utskottet anfört,
10. beträffande *effektivering av Polens skuld*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1988/89:U557,
11. beträffande *direkt miljösamarbete med Baltikum*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1988/89:U532 och motion 1988/89:U556 besvarade med vad utskottet anfört,
12. beträffande *mjuka krediter till Baltikum*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1988/89:U532 besvarat med vad utskottet anfört,
13. beträffande *miljösituationen i Polen*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U557 besvarat med vad utskottet anfört,
14. beträffande *miljösamarbete med Polen*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1989/90:U1.
15. beträffande *miljöbistånd till Polen*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1988/89:U570 besvarat med vad utskottet anfört,
16. beträffande *svenska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod till Polen*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1989/90:U1,
17. beträffande *inrikningen av miljösamarbetet med Polen*
att riksdagen förklarar yrkandena 7, 8 och 9 i motion 1988/89:U557 besvarade med vad utskottet anfört,
18. beträffande *Sveriges allmänna samarbete med Östeuropa*
att riksdagen förklarar yrkandena 1, 3 och 5 i motion 1988/89:U517 och yrkandena 12 och 14 i motion 1988/89:U561 besvarade med vad utskottet anfört,
19. beträffande *exportkreditgarantier till Polen*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1989/90:U1,

20. beträffande *blandade krediter till Polen*
att riksdagen avslår yrkande 4 i motion 1989/90:U1,
21. beträffande *näringslivets insatser i Polen*
att riksdagen avslår yrkandena 5 och 6 i motion 1989/90:U1,
22. beträffande *svenskt livsmedelsbistånd till Polen*
att riksdagen avslår yrkande 7 i motion 1989/90:U1.

Stockholm den 28 november 1989

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Alf Wennerfors (m), Karl-Erik Svartberg (s), Axel Andersson (s), Nils T Svensson (s), Inger Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Bertil Måbrink (vpk), Kristina Svensson (s), Margareta Hemmingsson (s), Håkan Holmberg (fp), Marianne Samuelsson (mp) och Lena Boström (s).

Reservationer

1. Liberalisering av restriktioner för export av högteknologiprodukter

Bertil Måbrink (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. som börjar med "En central plats" och slutar med "allmänekonomiskt avseende" bort ha följande lydelse:

En central plats i de långsiktiga reformerna intar öppnandet av de östeuropeiska ekonomierna för marknadsbaserat samarbete med Väst. Utskottet konstaterar att en fortsatt liberalisering av de restriktioner för exporten av vissa högteknologiprodukter till Öst som fortfarande tillämpas av västländerna också skulle underlätta Östeuropas utveckling, såväl på miljöområdet som i allmänekonomiskt avseende. Utskottet anser att en sådan utveckling är både önskvärd och logisk i ljuset av den påtagliga avspänning som nu utvecklas mellan supermakterna.

2. Internationella miljöfonder (mom. 6)

Pär Granstedt (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Bertil Måbrink (vpk) och Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Utskottet får" och slutar med "jordbruksutskottets synpunkter" bort ha följande lydelse:

I en reservation till jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU5 skriver (c), (fp), (vpk) och (mp): "Arbetet för att få till stånd en global miljösattnings enligt förslaget bör ha högsta prioritet i Sveriges utrikes-

politik, såväl i internationella organ som vid bilaterala kontakter. Vad utskottet anfört med anledning av motionsyrkandet bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna." Utskottet ansluter sig till reservationen.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Därmed får motion" och slutar med "1988/89:U561 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 15 i motion 1988/89:U561. Motion 1988/89:U203 får anses besvarad med vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan i moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *internationella miljöfonder*

att riksdagen med bifall till yrkande 15 i motion 1988/89:U561 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. "Skuldbyte" (mom. 9, motiveringen)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) och Bertil Måbrink (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Att Sverige" och slutar med "bli aktuella" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser det som viktigt att åtgärder snabbt kommer till stånd för att lätta Polens tunga skuldbörda, och Sverige bör aktivt arbeta för detta främst inom Paris-klubbens ram. Vi bör också själva vara beredda att ikläda oss erforderliga ekonomiska åtaganden.

4. Effektivering av Polens skuld (mom. 10)

Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "De flesta" och slutar med "1988/89:Jo710 besvarat" bort ha följande lydelse:

För att klara att investera i miljöförbättrande åtgärder måste Polens ekonomiska situation förbättras genom bl.a. avskrivning av landets skulder. Sverige som dessutom kraftigt berörs av miljöutsläppen bör här vara ett föregångsland.

Utskottet föreslår att Polens skuld på 2,7 miljarder kronor effektueras och tillstyrker därmed yrkande 3 i motion 1988/89:U557.

dels att utskottets hemställan i moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *effektivering av Polens skuld*

att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1988/89:U557 ger regeringen till känna att Polens skuld till Sverige skall effektueras.

5. Mjuka krediter till Baltikum (mom. 12, motiveringen)

1989/90:UU7

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Beträffande BITS" och slutar med "i budgetpropositionen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att blandade krediter också skall kunna användas för Östeuropa, i första hand Baltikum och Polen. Det är dock tveksamt om detta kan eller bör inräknas i enprocentsmålet för biståndsanslag eller FN:s 0,7-procentsmål för utbetalningar. Det kan därför bli nödvändigt med en särskild ram för dessa utbetalningar. Regeringen bör återkomma till denna fråga i budgetpropositionen eller i en särskild proposition tidigast möjligt nästa år.

6. Miljösamarbete med Polen (mom. 14)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "1988/89:U570 besvarat" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att det bistånd inom en treårig ram på 300 milj.kr. som regeringen tagit initiativ till är fullständigt otillräckligt. Sveriges insatser bör ha en helt annan omfattning. Den inriktning som föreslås i motion 1989/90:U1 liksom vad som anförs i motion 1988/89:U570 bör kunna vara vägledande för hur ett samarbetsprogram mellan Sverige och Polen skall utformas. Utskottet finner att en treårig ekonomisk ram på 1 miljard kronor är rimlig.

Härmed bifaller utskottet yrkande 1 i motion 1989/90:U1. Yrkande 6 i motion 1988/89:U570 får anses besvarat.

dels att utskottets hemställan i moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *miljösamarbete med Polen*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1989/90:U1 ger regeringen i uppdrag att inleda förhandlingar med Polen om samarbetsprogram på miljöområdet.

7. Svenska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod till Polen (mom. 16)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c), Bertil Måbrink (vpk) och Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Finansutskottet framhåller" och på s. 18 slutar med "i motion 1989/90:U1" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i centerpartiets, vänsterpartiet kommunisternas och miljöpartiets avvikande mening till yttrandet från finansutskottet. Det är viktigt att den svenska regeringen redan under innevarande budgetår kan göra ekonomiska åtaganden för att möjliggöra ett samarbetsprogram på miljöområdet av

det slag som föreslås i motion 1989/90:U1. En treårig ram på en miljard kronor är enligt utskottets uppfattning nödvändig för att programmet skall få effekt. Om det av planeringsskäl är möjligt bör programmet påbörjas redan under första halvåret 1990.

Med det anförda tillstyrker utskottet yrkande 2 i motion 1989/90:U1.

dels att utskottets hemställan i moment 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *svenska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod till Polen*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1989/90:U1 bemyndigar regeringen att träffa avtal med polska staten i enlighet med vad utskottet anfört,

8. Blandade krediter till Polen (mom. 20)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Den generella" och slutar med "motion 1989/90:U1" bort ha följande lydelse:

Som utskottet anförde i samband med behandlingen av motion 1988/89:U532 bör dock blandade krediter kunna utgå till bl.a. Polen och Baltikum även om kostnaderna inte kan räknas in i den reguljära biståndsramen.

Med det anförda tillstyrker utskottet yrkande 4 i motion 1989/90:U1.

dels att utskottets hemställan i moment 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *blandade krediter till Polen*

att riksdagen med bifall till yrkande 4 i motion 1989/90:U1 beslutar att Polen skall räknas in bland de länder som kan få blandade krediter,

9. Näringslivets insatser i Polen (mom. 21)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "När det gäller" och slutar med "i motion 1989/90:U1" bort ha följande lydelse:

Det finns, som framhålls i motion 1989/90:U1, anledning att ytterligare uppmuntra dessa kontakter, inte minst mellan mindre företag. Det kan t.ex. ske inom ramen för det samarbetsprogram på miljöområdet som utskottet tidigare tillstyrkt eller med stöd av Sveriges allmänna exportfrämjande verksamhet. Direkta insatser från svenska myndigheter främst på utbildningsområdet bör också vara möjliga.

Härmed bifaller utskottet yrkandena 5 och 6 i motion 1989/90:U1,

dels att utskottets hemställan i moment 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *näringslivets insatser i Polen*
att riksdagen

- a) med bifall till yrkande 5 i motion 1989/90:U1 begär att regeringen tar upp överläggningar med det svenska näringslivet om insatser i Polen utöver de kortsiktigt kommersiella,
- b) med bifall till yrkande 6 i motion 1989/90:U1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Svenskt livsmedelsbistånd till Polen (mom. 22)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "På något längre" och slutar med "motion 1989/90:U1" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser det som självklart att också Sverige skall vara berett att delta i ett livsmedelsbistånd till Polen.

Utskottet tillstyrker därmed yrkande 7 i motion 1989/90:U1.

dels att utskottets hemställan i moment 22 bort ha följande lydelse:

22. beträffande *svenskt livsmedelsbistånd till Polen*

att riksdagen med bifall till yrkande 7 i motion 1989/90:U1 beslutar att regeringen skall uppta förhandlingar om livsmedelsbistånd till Polen.

Särskilda yttranden

1. Miljösamarbetet med Östeuropa

Karl-Göran Biörsmark och Håkan Holmberg (båda fp) anför:

Det centrala yrkandet i motion 1988/89:Jo710 (fp) behandlades och avslogs under våren av näringsutskottet och därefter i kammaren. Vi beklagar att någon sakbehandling tillsammans med övriga motioner om stöd till miljöprojekt i Polen och andra östeuropeiska länder därmed inte blev möjlig. Vi konstaterar också att de politiska förhållanden som gjorde att miljögrupper och demokratiska krafter i Polen såg skuldkonvertering av det slag som skisseras i motionen som det kanske enda sättet att få fram resurser för viktiga miljöinsatser nu har förändrats. Det vore dock enligt vår mening fel att av detta skäl utesluta skuldkonverteringar som ett av flera inslag i ett internationellt arbete för att sanera Polens skuldbörda.

Det är mycket angeläget att finna former för ett intensifierat svenskt stöd till såväl Wisla-projektet som till flera av de andra ändamål som beskrivs i motioner från olika partier. Att i dag anslå mycket stora belopp utan klar finansiering och utan en klar bild av hur medlen kan komma att användas i Polen är dock omöjligt. Vi förutsätter att regeringen i vårens budgetproposition beaktar såväl behovet av fortsatt stöd till Wisla-projektet som andra angelägna miljöprojekt i landet.

2. Användande av biståndsmedel, däribland BITS-krediter, för miljö- och utvecklingssamarbete med Baltikum och Östeuropa

Margaretha af Ugglas, Alf Wennerfors och Inger Koch (alla m) anför:

Då vi anser att hjälpinsatser till förmån för reformprocesserna i Östeuropa är utomordentligt angelägna anser vi att medel från biståndsanslaget bör kunna användas för detta ändamål.

Vi har dock inget emot att denna fråga behandlas samlat när budgetpropositionen och motioner från allmänna motionstiden föreligger.

3. Kulturutbyte och kontakter med Baltikum

Margaretha af Ugglas, Alf Wennerfors och Inger Koch (alla m) anför:

Vi vill erinra om att när riksdagen behandlade UD:s budget (1988/89:UU17) föreslog vi ett anslag på 10 milj.kr. för att stimulera kontakter och kulturellt utbyte mellan Sverige och de baltiska republikerna.

Utvecklingen har visat att det belopp på ca 3 milj.kr. som anslagits är klart otillräckligt. Vi avser att återkomma till denna fråga under allmänna motionstiden.

4. Miljösamarbete med Östeuropa

Marianne Samuelsson (mp) anför:

Miljöpartiet har lagt förslag om miljösamarbete med och miljöinsatser i Östeuropa, bl.a. i Polen, i en rad motioner (1988/89:U533, U556, U557 och U570). Redan i vårt förslag till statsbudget för 1989/90 yrkade vi en miljard kronor för sådana insatser i Polen, vilket dock avslogs.

Det är glädjande att nu även regeringen är beredd till miljöinsatser i Polen, men tyvärr räcker de 300 milj.kr. som regeringen vill satsa inte långt.

Vi ansluter oss därför till yrkande 2 i centerpartiets motion 1989/90:U1 om en miljard kronor för miljöinsatser i Polen.

Vi anser att Sverige också bör göra liknande insatser i Baltikum.

Ett särskilt anslag bör beviljas för dessa ändamål. Pengarna bör inte inräknas i det u-landsbistånd på 1 % av BNI som riksdagen tidigare beslutat och regeringen beviljat.

Finansutskottets yttrande 1989/90:FiU1y

Ökat ekonomiskt stöd till Polen

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet har den 25 oktober 1989 beslutat bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig över yrkande 2 i motion 1989/90:U1 av Pär Granstedt m.fl. (c) om ökat ekonomiskt stöd till Polen i anledning av det nyligen förändrade politiska läget i landet. Yrkandet lyder: att riksdagen beslutar bemyndiga regeringen att med polska staten träffa avtal om svenska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod inom ramen för ett sådant samarbetsprogram.

Motionen

I motionen anförs att Polen befinner sig i en utomordentligt svår ekologisk, ekonomisk och politisk kris. Miljösituationen i Polen får omfattande internationella konsekvenser, inte minst för Norden, och den är i praktiken det allvarligaste hotet mot Östersjöns överlevnad. Förutsättningarna för att snabbt och effektivt gripa sig an den alarmerande miljösituationen undergrävs dock helt av den katastrofala ekonomiska situationen. Polen saknar resurser för att vända utvecklingen och behöver därför ett omfattande stöd utifrån, anför motionärerna.

Genom de politiska förändringar som inträffat under de senaste månaderna har situationen förändrats på ett sätt som ger landet helt nya förutsättningar att ta itu med sina problem och få internationellt stöd för detta. Det är enligt motionärerna av största vikt, både för Polen och dess grannländer, att den inledda processen blir framgångsrik.

Mot den här bakgrunden är det enligt motionärerna nödvändigt att Polen får ett snabbt och omfattande stöd utifrån. Det stöd på 300 milj. kr. under en treårsperiod som regeringen aviserat anser motionärerna vara alldeles för litet. I motionen föreslås därför att riksdagen bör bemyndiga regeringen att träffa avtal som innebär svenska ekonomiska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod.

Utskottet

Finansutskottet delar motionärernas uppfattning om det värdefulla i ett samarbete mellan Sverige och Polen. Den ekonomiska och ekologiska situationen i Polen är besvärlig och behovet av åtgärder är stort. Det ankommer emellertid inte på finansutskottet att ta ställning till

om Sverige skall ge något stöd till Polen. Finansutskottet begränsar sig i detta yttrande till att redovisa vissa principiella uppfattningar om det i motionen begärda bemyndigandet.

Riksdagen har vid flera tillfällen de senaste åren uttalat vissa principer som varit vägledande för prövningen av statsbudgetens utgifter. I rådande ekonomiska läge äger dessa principer alltfjämt giltighet. De innebär bl.a. att endast de allra mest angelägna utgiftsökningarna bör genomföras. Omfattningen av sådana utgiftsökningar måste hållas nere samtidigt som de finansieras genom att andra utgifter minskas. Utskottet konstaterar att motionärerna inte anvisar några vägar för att finansiera de omfattande utgiftsökningar man föreslår. Enligt utskottets mening kan öknings i den omfattning som föreslås inte tillåtas få vara ofinansierade. Om utrikesutskottet vid sin behandling av motionen skulle finna att ett stöd bör ges av den föreslagna omfattningen ankommer det på utrikesutskottet att ange på vilket sätt detta stöd skall finansieras, dvs. ange vilka andra statliga utgifter som kan minskas i motsvarande utsträckning.

I motionen preciseras inte i vilken form ett eventuellt stöd till Polen skall ges eller vad det skall avse. Motionärerna föreslår att regeringen skall bemyndigas att träffa avtal om detta. Utskottet vill erinra om att det ankommer på riksdagen att besluta om på vilket sätt statens medel skall användas. Finansutskottet förutsätter därför att utrikesutskottet närmare preciserar på vilket sätt ett eventuellt anvisat belopp skall användas.

Utskottet vill också framhålla att det är angeläget att riksdagen ges möjlighet att ta ställning till alla utgiftskrav samlat vid ett tillfälle. I annat fall omöjliggörs en rationell prioritering mellan olika utgiftsområden. Det naturliga vore därför att riksdagen fick ta ställning till frågan om stöd till Polen samtidigt som andra angelägna utgiftskrav prövas av riksdagen, dvs. i samband med behandlingen av budgetpropositionen. Detta är särskilt angeläget då det gäller ett långsiktigt utgiftsåtagande. Med tanke på att endast knappt två månader återstår tills regeringen kommer att presentera sitt budgetförslag vill finansutskottet föreslå att frågan tas upp i den ordinarie budgetbehandlingen. Regeringen har, som framgår av motionen, anmält att man i budgetpropositionen 1990 kommer att ta upp frågan om särskilda insatser för Polen.

Finansutskottet anser sammanfattningsvis utifrån sina utgångspunkter att utrikesutskottet nu bör avstyrka det aktuella yrkandet i motion U1. Frågan bör i stället tas upp i samband med behandlingen av budgetpropositionen.

Stockholm den 21 november 1989

På finansutskottets vägnar

Anna-Greta Leijon

Närvarande: Anna-Greta Leijon (s), Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Gunnar Björk (c), Per Olof Håkansson (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Arne Kjörnsberg (s), Filip Fridolfsson (m), Ivar Franzén (c), Lars-Ove Hagberg (vpk), Carl Frick (mp), Marianne Carlström (s), Sonia Karlsson (s), Maria Hed (s) och Ingela Mårtensson (fp).

Avvikande mening

Gunnar Björk (c), Ivar Franzén (c), Lars-Ove Hagberg (vpk) och Carl Frick (mp) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Finansutskottet delar" och slutar med "av budgetpropositionen" bort ha följande lydelse:

Finansutskottet delar motionärernas uppfattning om det betydelsefulla i ett utvidgat och fördjupat samarbete mellan Polen och Sverige. Den ekologiska och ekonomiska situationen i Polen är mycket besvärlig, och det finns därför ett stort behov av snabba och kraftfulla åtgärder för att hjälpa Polen.

Det är ett viktigt svenskt intresse att hjälp sätts in snabbt och där den får största positiva miljöpåverkan. Sverige och Östersjön lider av de utsläpp som kommer från Polen. Ekologin och produktionsförutsättningarna i hav och på land försämras ständigt och det påverkar även Sveriges ekonomi.

Finansutskottet har att ta ställning till Sveriges totala ekonomi och däri ligger också att beakta på vilket sätt ekologiska störningar påverkar ekonomin. Det är finansutskottets uppfattning att vi måste ta ett helhetsgrepp på miljöfrågorna. Det innebär att vi måste se på vilket sätt åtgärder i våra grannländer kan påverka Sveriges miljösituation på ett positivt sätt. Det är därför förenligt med finansutskottets uppdrag att ta ställning till om stöd skall ges till Polen. Från dessa utgångspunkter är det utskottets uppfattning att Sverige bör bistå Polen med ekologisk och ekonomisk hjälp. Det faller emellertid utanför finansutskottets kompetensområde att ange hur detta stöd i detalj skall utformas. Det ankommer på annat utskott i riksdagen.

Beträffande det i motionen föreslagna bemyndigandet till regeringen att träffa ett långsiktigt stödavtal med Polen vill utskottet anförda följande. Mot bakgrund av den besvärliga situationen i Polen anser utskottet att de åtgärder som regeringen hittills aviserat är otillräckliga. Regeringen bör därför åläggas att redan i budgetpropositionen redovisa förslag till plan för ett långsiktigt stöd till Polen från innevarande

budgetår och med den omfattning som föreslås i motionen, dvs. 1 miljard kronor under en treårsperiod. Vad gäller finansieringen av dessa åtgärder vill finansutskottet peka på de inkomster som olika miljöavgifter väntas ge. Det innebär att det ekonomiska stödet till Polen enligt finansutskottets mening inte behöver inkräkta på utrymmet för det svenska biståndet till internationellt utvecklingssamarbete. Vad finansutskottet nu anfört bör utrikesutskottet föreslå riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna.

1989/90:UU7
Bilaga

